

Олександр Есаулов

ПЕРЕМОЖЦІВ НЕ СУДЯТЬ

Дипломант
Конкурсу романів, кіносценаріїв, п'єс
та пісенної лірики про кохання
«КОРОНАЦІЯ СЛОВА – 2009»

ТЕРНОПІЛЬ
БОГДАН

Есаулов Олександр

Е84 Переможців не судять. Роман. — Тернопіль:
Навчальна книга—Богдан, 2011. — 336 с.

ISBN 978-966-10-1544-8

Складні перипетії людських взаємин, визвольна боротьба підпілля ОУН у період радянської окупації та Другої світової війни на теренах Тернопільщини. Кохання та зрада, мужність і нищість — усе це переплелось в захоплюючій канві роману, що побудований на достовірних фактах.

ББК 84(4Укр)6

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина даного видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

*Переможців не судять —
судять переможці.*

ПРО КАМЕНІ...

Цей роман написано у не зовсім звичному форматі. Змальовані у ньому події — реальні, основані на документах, з якими автор працював у архівах. Пообразом головної героїні стала тернополянка Текля Канцор. Перипетії роману — це відсвіт її життєпису, лише змінено дати, імена родичів та друзів. Пані Текля розповідала мені про власну долю, мешканці Тернопільщини про долі інших людей. Допомогали фактажем і цінними порадами Ольга Шаблій, Євген Ковалишин, моя дружина Зіна, яка навчалася у Тернополі у 1970-их. Це стало першим каменем у підмурівок, на якому будувалася ця книга.

У Тернопільському обласному державному архіві я читав сухі рядки документів. Можу уявити собі, як вони втілювалися у життя, бо сам працював у органах місцевої влади і знаю, що за кожним словом розпорядчого документу — людські долі.

Щиро дякую директорів архіву Богдану Хаварівському та його співробітниці Марічці Дацьків за їхню допомогу при зборі матеріалів для цієї книги. Дякую за сприяння Ярославові Павуляку, директорів музею, що розташований у колишній в'язниці КДБ, Тамарі Григорівні Швець, старшому науковому працівникові Тернопільського облас-

ного краєзнавчого музею. Усе, що дали мені ці люди, стало другим каменем.

У 2007 році на Львівському форумі видавців накупив багато літератури на цю тему, і перш, ніж узявся за книгу, майже всю її прочитав — і це був третій камінь.

Мій помічник і друг — комп'ютер з інтернетом, невичерпне джерело інформації, яку, правда, треба використовувати обережно — це четвертий камінь.

Я не одразу зрозумів, що і ті, хто мешкав на західних територіях України, тобто у тих областях, які у 1939 році були анексовані у Польщі і приєднані до СРСР, і ті, хто зробив цю, неоднозначно оцінювану наразі справу, були звичайними людьми. Не катами, бандитами, посіпаками з обох боків, радянського та німецького. Вони були звичайними людьми! Без янгольських крил, але і без рогів та копит! І все, що вони робили тоді, мало підстави та мотиви. Їх не дуже важко зрозуміти, потрібно лише мати бажання, але це так важливо! І це розуміння стало п'ятим, головним, наріжним каменем підмурівку, на якому побудована книга.

Окрема подяка історику з Харкова Д.В. Журавльову, який, не пошкодувавши свого часу, ознайомився з текстом роману та виправив деякі помилки автора щодо історичних дат та реалій.

Автор

бітників потребувало складне господарство сучасного аеродрому? Скориставшись цим, станичний влаштував туди стільки свого народу, скільки вважав за доцільне. Відтоді він знав про аеродром усе, навіть у якому настрої прийшов на роботу начальник.

У своїй діяльності Пан Коцький не зупинився на аеродромі. Свої люди в нього були і в роті НКВС і навіть у «попівському домі». В усіх державних організаціях, в усіх цих новостворених «заготсоломасінозбутах», усюди, де потребували працівників з місцевих мешканців, були його люди. Пічник вміло використав ситуацію: усі ці контори та конторки організовувалися одночасно. Тому до них не дуже придивлялися. З гори тиснули: швидше, швидше!.. Думали: наберемо, почнемо працювати, а потім вже будемо відсіювати. Станичний виявився талановитим організатором, мав неабияку пам'ять і хист до роботи з людьми.

Перший посланець, який звернувся до нього з половинкою карбованця та питанням про купівлю мішка з картоплею, з'явився через три місяці після того трагічного травня і був не те що здивований, а вражений обсягом інформації, що передав йому Пан Коцький.

— Дідько його забирай... — пробурмотів він, перегортаючи сторінки, списані дрібним нерівним почерком, — як вам вдалося все це взнати? І за такий короткий час?

— Люди допомогли, — знизавши плечима, ухильно відповів пічник.

З того часу до нього щомісяця приходили незнайомці щоразу з новими паролями, і він передавав здобуту інформацію. Мережа його агентів розповзлася по всьому Кулинецькому районі, і йому було вже важко самому впоратися з цим велетенським обсягом роботи, тим більш, що про людське око мав працювати пічником. Узяв за помічницю Марійку, а ще двох хлопців нелегально відправив вчитися за кордон, у якусь там розвідшколу. Вони мали повернутися за три місяці, і тоді пічник мав надію трохи перепочити. З Марійкою йому стало легше, бо та була грамотнішою за нього. Вона писала звіти та узагальнювала отриману від агентів інформацію. Пічник трохи допомагав їй грішми, хоча не дуже, щоб це не впадало в очі односельцям, і Марійка з Василем вже взяли в сільраді клаптик землі: планували будуватися.

Петро Миколайович Скворцов пішов на підвищення. Після того, як у лютому 1941 року від НКВС відокремився Наркомат держбезпеки, його перевели до Тернопільського обласного управління НКВС начальником слідчого відділу по боротьбі з бандитизмом. Із собою він забрав і правильного помічника Івана Гребінкіна, якого відправив на спеціальні курси вчитися на лейтенанта. Тернопіль, звісно не столиця світової цивілізації, але і не Кулинці. Скворцов оселився у гарній трикімнатній квартирі на другому поверсі чотириповерхового будинку. Безпечніше, звісно, було б жити на третьому, але там не було вільних квартир. Господарів цієї квартири заарештовано за антирадянську діяльність та засуджено на десять років, так що помешкання дісталось йому повністю умебльоване, заходи та живи, що він і зробив.

З першого дня капітан занурився з головою у нову роботу. Ситуація в області була не з легких. Хоч органами НКВС план бандерівців із організації збройного повстання був зірваний, хоч і вдалося розгромити обласні проводи у Львові, Тернополі та Луцьку; заарештували чимало і рядових членів ОУН, але спротив придушений не був. На терор НКВС ОУН відповідала своїм терором. Правда, це була далеко не та боротьба, що почнеться після того, як Червона армія повернеться на ці землі в 1944 році, далеко не та. Але її полум'я розгорялося. Органи НКВС не те що не розуміли, що їхній терор повертається терором, наче відлуння, просто в країні була така політика. Батько усіх народів товариш Сталін навчав: є людина — є проблема, нема людини — нема проблеми. Були і вбивства, і підпали, і саботаж, але усе це поодинокі випадки. В першу чергу наражалися на небезпеку робітники державних установ і ті, хто був направлений на роботу в західні області з інших областей України чи Росії. Місцеві мешканці, які погоджувалися співпрацювати з новою владою, теж не могли спати спокійно, бо оунівці вважали їх за зрадників і при нагоді мстилися. На терор ОУН радянська влада відповідала ще більшим терором, а потім наставала черга націоналістів знов підвищувати планку в цьому страшному змаганні. Так

зарано, але й робити було нічого. На столі щось тихенько дзенькало і це дратувало. Він навпомацки знайшов вимикач світильника, сів та глянув на столик: склянка з-під чаю і недопита пляшка коньяку стояли надто близько.

— Не спиться? — запитала попутниця.

— Нет.

— Тоді дайте відповідь. Тільки спокійно, без серця... От нащо ви прийшли до нас у тридцять дев'ятому?

— Мы воссоединили Украину. Разве не так? Разве была бы сейчас Украина в таких границах?

— Петре Миколайовичу, не брешіть! Ви не возз'єднували Україну, а розширювали територію СРСР. А з ким ви возз'єднали Литву? Латвію? Естонію? Точнісінько так само ви загарбали й Західну Україну. І доки цього не зрозумієте, доти будемо розмовляти, наче двоє глухих. Ми були іншими, ми були не советизованими українцями, розумієте? І хотіли жити самі! Без Польщі, без Москви чи Берліна.

В її словах бувалий енкаведист відчув правду, але щось йому заважало погодитися зі старою жінкою, на ім'я Марія. Він наморщив чоло, намагаючись здогадатися, у чому ж справа, і нарешилі зрозумів:

— Наверное, вы правы... Но тогда и вы должны понять, что никто не уполномочивал вас говорить от имени всей Украины. Мы ещё слишком разные...

— Ще? — перепитала Марія.

— Да, ещё, — відповів попутник, — время лечит всё. Вот скажите, — загорівся він новою ідеєю, — разве кто-то рвёт сейчас друг другу глотки по поводу войны с Наполеоном? О-го-го, когда это было... Так же будет и с этой войной. Когда-нибудь всё уляжется и всё это сделается просто фактом. Без всяких эмоций. Просто фактом. И наши внуки, а может, и правнуки, не будут уже такими разными, а? Факт — он и есть факт, рви на себе рубашку, или не рви!

— І не будуть кликати один одного западенцем чи москалем... — погодилася Марія, — однак мова буде одна — українська!

— На тебе! Говорили-балакали...

Потяг рівномірно стукав колесами, вагон легенько погойдувало. Марія мабуть заснула, лежачи обличчям до стіни, а Петро Миколайович все сидів біля столика та розмірковував, дивлячись у темне вікно.

“Мы такие разные... А купе одно — и нужно ехать, а места поменять не получается. И все-таки надо ехать, что ж тут поделать?”

— Треба жити... — раптом пробурмотіла Марія уві сні. Петро Миколайович кинув погляд на жінку, що спала.

— В самую точку...

ЗМІСТ

Про камені.....	3
<i>Розділ 1.</i> Селище Кулинці, Тернопільської області Вересень 1939 року.....	7
<i>Розділ 2.</i> Село Стасів, Тернопільської області. Вересень 1939 року.	15
<i>Розділ 3.</i> Штаб 6-ї армії РСЧА. Вересень 1939 року.....	24
<i>Розділ 4.</i> Тернопіль. Грудень 1939 року.	31
<i>Розділ 5.</i> Селище Кулинці, Тернопільської області. Січень 1940 року.	40
<i>Розділ 6.</i> Село Стасів, Тернопільської області. Січень-лютий 1940 року.	68
<i>Розділ 7.</i> Селище Кулинці, Тернопільської області. Січень-лютий 1940 року.	77
<i>Розділ 8.</i> Село Стасів, Тернопільської області. Лютий 1940 року.....	93
<i>Розділ 9.</i> Тернопіль. Лютий 1940 року	102
<i>Розділ 10.</i> Село Стасів, Тернопільської області. Березень 1940 року.....	113
<i>Розділ 11.</i> Містечко Кулинці, Тернопільської області. Березень 1940 року.....	122
<i>Розділ 12.</i> Село Стасів, Тернопільської області. Травень 1940 року.....	131
<i>Розділ 13.</i> Село Мешковичі, Тернопільської області. Травень 1940 року.....	140
<i>Розділ 14.</i> Кулинецький район Тернопільської області. Червень 1940 року	151
<i>Розділ 15.</i> Село Стасів, Тернопільської області. Грудень 1940 року.....	164
<i>Розділ 16.</i> Село Стасів, Тернопільської області. Червень—липень 1941 року.....	177

<i>Розділ 17. Ставка Адольфа Гітлера.</i>	
Липень 1941р.	190
<i>Розділ 18. Тернопіль. Липень 1941року</i>	199
<i>Розділ 19. Село Стасів. Липень 1941 року</i>	211
<i>Розділ 20. Тернопіль. Квітень 1944 року.....</i>	229
<i>Розділ 21. Село Велика Прошева. Тернопільської області.</i>	
Серпень–вересень 1944 року.	240
<i>Розділ 22. Київ. Грудень–січень 1944 року.....</i>	250
<i>Розділ 23. Тернопільщина. Січень–лютий 1945 року</i>	257
<i>Розділ 24. Тернопільщина. Лютий 1945 року</i>	267
<i>Розділ 25. Село Стасів, Тернопільської області.</i>	
Березень 1945 року	281
<i>Розділ 26. Село Велика Прошева, Тернопільської області.</i>	
Березень 1945 року.....	291
<i>Розділ 27. Село Стасів, Тернопільської області.</i>	
Квітень 1945 року	301
<i>Розділ 28. Тернопільщина. Травень 1945 року</i>	312
<i>Розділ 29. Тернопіль. 1945–1953 роки.....</i>	3235

 “КНИГА ПОШТОЮ” А/С 529
м. Тернопіль, 46008
т. (0352) 287489, 511141
(067) 3501870
mail@bohdan-books.com

Літературно-художнє видання

Есаулов Олександр Юрійович

ПЕРЕМОЖЦІВ НЕ СУДЯТЬ

Головний редактор *Богдан Будний*
Літературний редактор *Ірина Дем'янова*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Комп'ютерна верстка *Ольги Постумент*

Підписано до друку 01.09.10. Формат 84х108/32. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 17,84. Умовн. фарбо-відб. 17,84.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1544-8

9 789661 015448